

Core Sources: Mishnah and Gemara

א. תלמוד בבלי מסכת עירובין דף מד עמוד ב

משנה. מי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה - יש לו אלפים אמה לכל רוח. אם היה בתוך התחום - כאילו לא יצא. כל היוצאים להציל חוזרין למקומן.

ב. תלמוד בבלי מסכת עירובין דף מה עמוד א

וכל היוצאין להציל חוזרין למקומן. ואפילו טובא? והא אמרת רישא אלפים אמה ותו לא!

1 - אמר רב יהודה אמר רב: שחוזרין בכלי זיין למקומן.

ומאי קושיא? דילמא להציל (דסיפא) שאני!

אלא, אי קשיא הא קשיא: דתנן, בראשונה לא היו זזין משם כל היום כולו, התקין רבן גמליאל הזקן שיש להן אלפים אמה לכל רוח. ולא אלו בלבד אמרו, אלא אפילו חכמה הבאה לילד, והבא להציל מן הגייס ומן הנהר ומן המפולת ומן הדליקה - הרי הן כאנשי העיר, ויש להן אלפים אמה לכל רוח. (אלפים אמה) ותו לא? והא אמרת: כל היוצאין להציל חוזרין למקומן, אפילו טובא!

1ב - אמר רב [יהודה אמר רב]: שחוזרין בכלי זיין למקומן (אבל רק תוך אלפיים אמות). כדתניא: בראשונה היו מניחין כלי זיין בבית הסמוך לחומה, פעם אחת הכירו בהן אויבים ורדפו אחריהם, ונכנסו ליטול כלי זיין, ונכנסו אויבים אחריהן. דחקו זה את זה, והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו אויבים. באותה שעה התקינו שיהו חוזרין למקומן בכלי זיין.

2 - רב נחמן בר יצחק אמר: לא קשיא; כאן - שנצחו ישראל את אומות העולם, כאן - שנצחו אומות העולם את עצמן.

ג. שו"ת אגרות משה, או"ח ד:פ

הנה מפורש בתוס' עירובין דף מ"ד ד"ה כל שכתבו הא דלא חשיב ליה בפ"ק דביצה (יא ע"ב) גבי הנך ג' דהתירו סופן משום תחלתן דזה אינו חדוש וכל הנהו צריכי, ופשוט שכוונת התוס' בזה שפשיטא להו דהוא משום דהתירו סופן משום תחלתן (ושייך לכל האוקימתאות הנכללים בהיתר זו) אף דבגמ' אמר דלמא להציל שאני דהוא דוקא להציל מאויבים עכו"ם שנפלו על ישראל שיש לחוש שמא ירדפו אחריהם וכעובדא דמייתי שבאותה שעה התקינו שיהו חוזרין למקומן בכלי זיין, וכדפרש"י דרישא "מי שיצא ברשות" איירי בעדות החדש ובחכמה הבא לילד, והוא משום דלתוס' דגם סיפא ד"כל היוצאין להציל" איירי גם בחכמה הבאה לילד והתירו אפילו לחזור למקומה אף שליכא חשש סכנה כשתשאר שם שהוא רק משום דהתירו סופן משום תחלתן

ד. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף יא עמוד ב

ואמר עולא: שלשה דברים התירו סופן משום תחלתן, ואלו הן: (שטיחת) עור לפני הדורסן, ו(החזרת) תריסי חנויות, וחזרת רטיה במקדש.

ה. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כג עמוד ב

משנה... בראשונה לא היו זזין משם כל היום; התקין רבן גמליאל הזקן שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח. ולא אלו בלבד, אלא אף חכמה הבאה לילד, והבא להציל מן הדליקה, ומן הגייס, ומן הנהר, ומן המפולת - הרי אלו כאנשי העיר, ויש להם אלפים לכל רוח.

ו. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כא עמוד ב

מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועיכבם רבי עקיבא בלוד, שלח לו רבן גמליאל אם מעכב אתה את הרבים נמצאת מכשילן לעתיד לבא.

ז. תלמוד ירושלמי מסכת מועד קטן פרק ג הלכה א

שלח לו ר"ג אם מעכב אתה את הרבי' נמצא' מכשילן לעתיד לבא לא נמצאת מעכב את הרבי' מלעשו' מצוה שכל המעכב את הרבים לעשו' דבר מצוה צריך נידוי

ח. שו"ת חתם סופר, ו:השמטות צט

ולפע"ד נפקא מקרא דמייתי פ' יה"כ פ"ה ע"ב ושמרו ב"י את השבת לעשות את השבת אמרה תורה חלל שבת א' כדי שישמרו שבתות הרבה ה"נ כל מכשול העתיד עי"ז יתחללו שבתות הרבה בקלקול המועדי' וכן ע"י ביתוסים ע"כ התירו לחלל שבת א' כדי שישמרו שבתות הרבה.

ט. שו"ת אגרות משה, או"ח ד:פ

אמרו חכמים שהיו עוד מלפני ר"ג מתחלת התקנה לאסור למי שיצא חוץ לתחום לצאת מד' אמותיו שלהיוצאין לפ"נ יש להם אלפים לכל רוח, שלכן התקין ר"ג שגם ליצאו ברשות לעדות החדש משום שעל מהלך לילה ויום מחללין את השבת דנמי יהיה כלא אסרו מעולם שרק בשביל זה יהיה להם אלפים לכל רוח במקום שבאו דאיסור ממש אפילו דרבנן אין להתיר כשליכא ענין הדחוי, ואם לא היה באיסור זה יוצא מן הכלל מתחלת התקנה לא היה שייך להתיר יצא ברשות אף למצות עדות החדש אף שהיה זה צורך גדול כדי שלא ימנעו מלבא כשיזדמן בשבת. והוי פירוש לשון "ולא אלו בלבד" דיצאו לעדות החדש היינו שר"ג התקין להתיר אלא אף חכמה

הבאה לילד והבאין להציל שיש בהם ענין פ"נ שאמרו חכמים הראשונים להתיר נמי אף שבשבילן לא היו צריכין חכמים להוציאן מכלל תקנת האיסור, דאף אם היה תקנת האיסור שליציא מהתחום שאין לו אלא ד' אמות בסתם נמי היו מותרין לילך אלפין לכל רוח כאנשי העיר שבאו לשם מצד החשש דשמא יתרשלו לבוא לעתיד לבוא מאחר שהוא ענין פקוח נפש, מ"מ אמר ר"ג שלא עשו כן אלא אמרו חכמים שהתקינו שלאילו לא התקינו איסור זה כלל אלא מתחלה אמרו שהם כאנשי העיר

Core Sources: Rambam and Shulchan Aruch

י. רמב"ם הלכות שבת ב:כג

גוים שצרו על עיירות ישראל אם באו על עסקי ממון אין מחללין עליהן את השבת ואין עושין עמהן מלחמה, ובעיר הסמוכה לספר אפי' לא באו אלא על עסקי תבן וקש יוצאין עליהן בכלי זיין י ומחללין עליהן את השבת, ובכל מקום אם באו על עסקי נפשות או שערכו מלחמה או שצרו סתם יוצאין עליהן בכלי זיין ומחללין עליהן את השבת, ומצוה על כל ישראל שיכולין לבוא לצאת ולעזור לאחייהם שבמצור ולהצילם מיד הגוים בשבת, ואסור להן להתמהמה למוצאי שבת, וכשיצילו את אחיהן מותר להן לחזור בכלי זיין שלהן למקומם בשבת כדי שלא להכשילן לעתיד לבוא.

יא. רמב"ם הלכות שבת כז:יז

היה יוצא ברשות ואמרו לו והוא הולך בדרך כבר נעשית המצוה שיצאת לעשות יש לו ממקומו אלפים אמה לכל רוח, ואם היה מקצת תחום שיצא ממנו ברשות מובלע בתוך אלפים אמה שיש לו ממקומו הרי זה חוזר למקומו וכאילו לא יצא, וכל היוצאין להציל נפשות ישראל מיד גוים או מן הנהר, או מן המפולת יש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו, ואם היתה יד הגוים תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו בו הרי אלו חוזרין בשבת למקומן ובכלי זינן.

יב. שולחן ערוך אורח חיים סימן שכט:ט

כל היוצאים להציל חוזרים בכלי זיננם למקומם.

יג. שולחן ערוך אורח חיים סימן תו

סעיף א: מי שיצא חוץ לתחום ברשות, כגון חכמה הבאה לילד וכיוצא בזה, יש לה אלפים אמה לכל רוח באותו מקום שהגיע לו; ואם הגיע לעיר, הרי הוא כאנשי העיר ויש לו אלפים לכל רוח חוץ לעיר
סעיף ב: היה יוצא ברשות והוא הולך בדרך, ואמרו לו: כבר נעשית המצוה שיצאת לעשות, יש לו ממקומו אלפים אמה לכל רוח; ואם היה מקצת התחום שיצא ממנו ברשות מובלע בתוך אלפים אמה שיש לו ממקומו, הרי זה חוזר למקומו וכאילו לא יצא.
סעיף ג: כל היוצאים להציל נפשות ישראל מיד עובדי כוכבים או מן הנהר או מן המפולת, יש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו; ואם היתה יד כותים תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו, הרי אלו חוזרים בשבת למקומם ובכלי זיננם.

Permit only rabbinic prohibitions

יד. תוספות מסכת עירובין דף מד עמוד ב

כל היוצאין להציל חוזרין למקומן - הא דלא חשיב ליה בפ"ק דביצה (דף יא:) גבי הנך ג' דהתירו סופן משום תחילתן דזה אינו חידוש וכל הנהו צריכי כדאמרינן התם.

טו. שו"ת ציץ אליעזר יא:לטו

אין להחילו גם בנוגע לזה שנתיר לו כעת לחלל בחזרתו מפיקו"נ, דהא לא שייכי לומר כדי שישמור שבתות הרבה, אלא רק כדי שיבוא גם לעתיד לחלל שבת בפיקו"נ וא"כ לזה אין שייכות להלימוד של כדי שישמור שבתות הרבה. ולכן גבי פיקו"נ י"ל שגם הח"ס יודה שמשום שלא להכשילן לע"ל לא התירו אלא איסור דרבנן, כי אין ילפותא לכך להתיר גם איסור תורה... וזה שהח"ס בס' ר"ג שם כותב למילף זאת מק"ו דפקו"נ יש לפרש דר"ל בנוגע לעצם ההיתר משום לע"ל, אבל לא נחית לפרטים מה ששם הותר רק איסור דרבנן וכאן גם איסור דאורייתא

Permit even biblical prohibitions

טז. שו"ת חתם סופר א:או"ח רג

ודוחק לומר שלא הי' בידם לא מקלות ולא צידה ואין חילול שבת אלא בתחומין דרבנן והם אמרו והם אמרו, וא"כ לר"ע דס"ל תחומין דאורייתא [סוטה כ"ז ע"ב] שפיר עכבם, ור"ג אליבא דהלכתא שלח לי, זה דוחק.

"Ho'il"

יז. תוספות מסכת פסחים דף מו עמוד ב 'רבה'

וא"ת אי אמרינן הואיל א"כ בטלת כל מלאכת שבת הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה וי"ל כיון דלא שכיח כלל לא אמרינן הואיל.

Concern for another patient's needs

יח. שו"ת אגרות משה, או"ח ד:פ

וזה פשוט שבמקום ריבוי האוכלוסין שמצוי שאפשר ליארע לעוד אינשי שיש צורך גם למיכל כי לא הכינו עוד מיכל שיש צורך גדול להביא המיכל בחזרה ברכב